

Artikler — Artikler som »Abrechnungsstellen« (ved den tyske Rigsbanks Vicepræsident, G. Koch), »Absentismus«, »Abtreibung der Leibesfrucht«, »Accise«, »Achenwall«, »Ackerbau« og »Ackerbausysteme« (c. 20 Sider, ved Th. v. d. Golz), »Adel«, flere Ord begyndende med »Agrar« (c. 26 S., ved J. Conrad), »Aktiengesellschaften« (næsten 100 Sider, ved fire forskellige Forfattere), »Altersversicherung« (over 30 Sider, ved Schäffle), »Anarchismus« (20 Sider, ved G. Adler), »Anleihen«, »Ansiedelung« (c. 30 Sider), »Arbeiterschutzgesetzgebung« og »Arbeiterversicherung« (en hel Samling af Artikler ved mere end en Snes forskellige ikke-tyske saavel som tyske Forfattere) etc. etc. Og i alle disse Artikler finder man saa ved Siden af den theoretiske Belysning en Rigdom af historiske og statistiske Oplysninger.

Den Indvending kunde man vel gøre mod Værkets Titel, at Ordet »Statsvidenskaberne« sædvanligvis tages i en videre Betydning end den, der er lagt til Grund for denne »Haandordbog«. Man vil ikke i den finde behandlet Spørgsmaal fra Statslæren, Statsforfatnings- og Statsforvaltningsretten, Politik og Folkeret — Discipliner, der sædvanligvis medregnes under Ordet »Statsvidenskaberne«. Det er udelukkende eller dog aldeles overvejende »de økonomiske og sociale Statsvidenskaber«, der udgør Haandordbogens Indhold.

A. Kohut, Ferdinand Lassalles Testament und Erben. Mit ungedruckten Briefen der Gräfin Sophie Hatzfeldt, W. Rüstow, A. Holthoff u. A. Nebst einem Bilde: Lassalle auf dem Totenbette. Grossenhain u. Leipzig. Verl. v. Baumert u. Ronge. 85 S. (1 M.)

Dette Bidrag til den frodige Lassalle-Literatur betegner sig som »ein Erinnerungsblatt zum 25 jährigen Todestage am 31. August 1889«. Men naar Bogen skal betragtes som et »Mindeblad«, maa det dog siges, at Forfatteren har gjort et underligt Valg. Bogen omhandler kun i ringe

Grad Lassalles Person, og slet ikke hans Lære. Det er hans Arvinger og Testament-Exekutorer, man her har at gøre med. Og det Lys, der falder over dem eller i alt Fald over Hovedpersonen, Lassalles Moder, er alt andet end skont.

D. 27. August 1864, Dagen før den Duel, der medførte Lassalles Død, havde den berømte Agitator gjort sit Testamente*). »I meget stor Hast og ved Mangel paa Tid hindret i en omhyggelig Udarbejdelse har jeg her i Genf opsat dette Testamente . . . og jeg gentager, at det skal gælde i enhver Form, i hvilken det bedst kan bestaa«, siger Lassalle. Men om end Testamentet var opsat i Hast og ikke omhyggeligt udarbejdet, saa var det dog klart nok. Men hvad gjorde Lassalles Moder, der ved Testamentet indsattes til Hovedarving? Hun nægtede at anerkende de forskellige Legater og indskrænkende Bestemmelser, Testamentet stipulerede, og vilde have sig det Hele ubeskaaret udleveret. Efter ni Maaneders Proces gik det dog endelig op for hende, at Testamentet, der juridisk set var i korrekt Form, ikke lod sig omstøde. Det kom til et Forlig, men kun et halvt Forlig. Fire af de Personer, Lassalle havde indsat i sit Testamente, nemlig Oberst Rüstow, Arbejder-agitatoren Willms, Hr. v. Hofstetten og Georg Herwegh, vilde Pru Lassalle i alt Fald ikke vide af at sige. Om Hr. v. Hofstetten har procederet, ved Dr. Kohut ikke; men Rüstow, Willms og Herwegh maatte ved Domstolenes Hjælp tiltvinge sig deres i Virkeligheden soleklare Ret.

Om disse Processer bringer Skriftet nu Oplysning, og desforuden om de Vanskeligheder og Chikanerier, som andre af Lassalles Arvinger, navnlig Grevinde Hatzfeldt, havde at kæmpe med. Man kan ikke nægte, at disse Oplysninger er ganske interessante, — men lidet opbyggelige er de i ethvert Fald. Og dog ser det næsten ud, som om Dr. Kohut ikke har taget det værste med. Han har, siger han i For-

*) Dr. Kohut er i Vildfarelse, naar han tror, at han er den Første, der har offentliggjort L.s Testamente.

ordet, benyttet sine Kilder, Domsakter og forskellige Dokumenter »paa diskret Maade«. — »thi de indeholder adskiligt, som jeg af Hensyn til det Passende og af andre Grunde maatte lade hvile.«

Dr. K. Walcker, Grundriss der Statistik der Staatenkunde, Ein Nachschlagewerk und kulturgeschichtliches Lesebuch. Berlin, Mayer & Müller. 1889. (339 S.)

Naar denne Bog af sin Forfatter betegnes som »Nachschlagewerk und kulturgeschichtliches Lesebuch«, saa kan den første Betegnelse vel tilnød gaa an, forsaavidt man ved at slaa op i Bogen vel en enkelt Gang vil kunne støde paa en Oplysning, man kan have Nytte af; — men til »Læsebog«, »kulturhistorisk Læsebog«, bliver den aldrig: intet Menneske vil kunne holde ud at læse den. Sagen er den, at Bogen, som de fleste af Dr. Walckers Skrifter, kun er en Samling af Notitser, — men ikke nogen vel ordnet, ej heller nogen godt sigtet Samling. Ser vi for Exempel efter, hvad Bogen har om vort eget lille Land, bemærker vi følgende: Først et Par Linjer Literaturangivelse; — men Forf. kunde have henvist til andre og bedre Kilder, end han gør. Saa faar man at vide, at Forf. har læst et Par Avis-Artikler om de skandinaviske Staters Neutralisering, og Forf. oplyser os samtidigt om, hvad han mener om den Sag. Saa følgende »statistiske« Notits: »De danske Landmænd exporterer Smør »in geeigneter Zubereitung« endog til Tropelandene, hvad der fortjener Efterligning i Tyskland«. Saa fire, ikke meget vejledende Linjer om Danmarks Hærvæsen. Voilà tout. Meget kunde man naturligvis ikke vente om det lille Danmark; men lidt mere Kritik, nogen mere Skønsomhed i Udvalget kunde man nok have ventet.

Paragrafen »Norge«, ialt 13 Linjer, giver følgende værdifulde Oplysning: »Den parisiske Møbelindustri klagede allerede i Treserne over de gode og billige norske og svenske Møbblers Konkurrence.« Sat sapienti.